

УДК 342.95:351.74(075)35:078(1-87)+477
DOI <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2024-1-34>

Каргаманян Х. К.,
*аспірант кафедри цивільного, трудового та господарського права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗУМІННЯ НАДАННЯ ПОСЛУГ В АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДАХ ЯК ЕЛЕМЕНТ СЕРВІСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

PECULIARITIES OF UNDERSTANDING THE PROVISION OF SERVICES IN ADMINISTRATIVE COURTS AS AN ELEMENT OF SERVICE ACTIVITY

Наукова стаття присвячена висвітленню особливостей розуміння надання послуг в адміністративних судах як елемент сервісної діяльності. Виокремлено особливості зазначеної діяльності: а) безпосередня ініціатива (заява) фізичних та юридичних осіб; б) публічні послуги надаються лише за безпосередньою ініціативою (заявою) фізичних та юридичних осіб, незалежно від самої форми заяви особи (усна чи письмова) та порядку її отримання органом влади. Немає значення, чи всі особи зобов'язані звертатися за конкретною публічною (адміністративною) послугою, як, наприклад, за отриманням загальногромадянського паспорта, чи лише окремі категорії суб'єктів права, як у випадку з отриманням будь-якої ліцензії; в) послуги надаються конкретним судом. За загальним правилом, за конкретною публічною послугою можна звернутися лише до певного (тільки одного) суду, визначеного законом, на відміну від інших видів звернень, які можуть бути розглянуті та вирішені більш широким колом суб'єктів; г) надання послуг здійснюється за процедурою та чітким адміністративним (публічним) регламентом; д) для отримання судових послуг фізичним та юридичним особам необхідно виконати певні вимоги, визначені законом; ж) результатом надання послуги в адміністративних судах є індивідуальний акт типової форми (рішення, реєстрація тощо); з) фінансування здійснюється за рахунок публічних коштів, тобто на рівні як держави, так і територіальної громади; к) відповідальність посадових і службових осіб відповідного адміністративного суду за невиконання або неналежне виконання обов'язку за надання судових послуг.

Отже, під послугами в адміністративних судах як елемент сервісної діяльності слід розуміти врегульовану публічно-правовими нормами діяльність судових органів щодо задоволення публічного інтересу із розгляду заяви фізичної або юридичної особи про видачу відповідного адміністративного акту, спрямованого на забезпечення її прав і законних інтересів та/або на виконання особою визначених законом обов'язків шляхом фінансування за рахунок державного бюджету.

Ключові слова: адміністративний суд, послуга, правове регулювання, публічна послуга, сервісна діяльність, суд.

The scientific article is devoted to highlighting the peculiarities of understanding the provision of services in administrative courts as an element of service activity. Specific features of the specified activity are highlighted: a) direct initiative (application) of individuals and legal entities; b) public services are provided only on the direct initiative (application) of individuals and legal entities, regardless of the form of the individual's application (oral or written) and the order of its receipt by the authority. It does not matter whether all persons are required to apply for a specific public (administrative) service, such as obtaining a general citizen passport, or only certain categories of legal subjects, as in the case of obtaining any license; c) services are provided by a specific court. As a general rule, a specific public service can be appealed only to a specific (only one) court defined by law, unlike other types of appeals that can be considered and resolved by a wider range of subjects; d) provision of services is carried out according to the procedure and clear administrative (public) regulations; e) in order to receive court services, individuals and legal entities must fulfill certain requirements defined by law; g) the result of providing a service in administrative courts is an individual act of a standard form (decision, registration, etc.); h) financing is carried out at the expense of public funds, that is, at the level of both the state and the territorial community; k) liability of officials and employees of the relevant administrative court for non-fulfillment or improper fulfillment of the duty to provide judicial services.

Therefore, services in administrative courts as an element of service activity should be understood as the activity of judicial bodies regulated by public legal norms regarding the satisfaction of the public interest from consideration of an application by a natural or legal entity for the issuance of a corresponding administrative act aimed at ensuring its

rights and legal interests and/or at fulfillment by a person of the duties defined by law through financing from the state budget.

Key words: *administrative court, service, legal regulation, public service, service activity, court.*

Трансформаційний процес в Україні, що тривав кілька десятиліть, сприяв формуванню України як зрілої європейської держави. Вимоги, які ставить перед нами Євроспільнота, спрямовані на реформування всіх державних інституцій і перетворення України на державу-сервіс, метою якої є не примус і контроль, а забезпечення соціальних компромісів тощо.

Використовуючи результати державного управління та юриспруденції, у працях В. Авер'янова можна знайти наступне визначення публічно-сервісної діяльності. Це діяльність відповідних державних і недержавних органів у процесі їх взаємовідносин з громадянами, окремими фізичними та юридичними особами, забезпечення умов, за яких останні можуть ефективно реалізовувати та захищати свої права, свободи і законні інтереси [1, с. 269]. Крім того, В. Авер'янов зазначає, що публічно-сервісна спрямованість функцій адміністративних органів включає в себе розгляд і вирішення різноманітних особистих звернень приватних осіб (фізичних і юридичних) з приводу реалізації суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів, здійснення адміністративного (управлінського) впливу на конкретних осіб у формі дозволів, санкцій, реєстрацій та інших актів. Зазначаючи, що вони формуються через діяльність, пов'язану з наданням послуг та реалізацією індивідуально-обов'язкових рішень щодо фізичних осіб стосовно виконання ними своїх прав та обов'язків.

В. Печовка вказує, що найбільш повне та системне відображення засад реалізації концепції людиноцентризму в діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, відображає публічно-сервісний характер діяльності суб'єкта владних повноважень [2, с. 99].

У відповідності зі ст. 1 Конституції України наша держава проголошена правовою державою [3]. У загальному вигляді сутність правової держави полягає у тому, що держава зв'язана правом, влада організована правом, може здійснюватись лише у правових межах і формах [4]. Головною ж ознакою правової держави

називають гарантованість суб'єктивних прав громадян від порушень з боку державних органів [5, с. 16]. Реальність закріплених у законодавстві основних прав людини і громадянина забезпечується наявністю відповідного правового механізму їхньої реалізації та можливістю їхнього захисту найбільш ефективним та універсальним способом – у судовому порядку. Такий судовий контроль полягає у вирішенні судом спорів, які виникають у сфері реалізації повноважень виконавчої влади та місцевого самоврядування, і одержав назву «адміністративна юстиція» [6, с. 9].

Концепція соціально-орієнтованої сервісної політики держави має базуватися на таких чотирьох аспектах, тобто принципах сучасної демократичної держави:

1) держава – гарант (тобто інституційна система, яка гарантує надання якісних публічних послуг);

2) держава – партнер (забезпечення інституційно сприятливих умов для громадської діяльності, чинного законодавства та політичних інститутів, а також заохочення громадян до та політичних інститутів, а також заохочення громадян до самостійного вирішення проблем у рамках економічних умов);

3) держава – наглядовий орган (на основі встановлених правил суспільної та, зокрема, економічної діяльності);

4) держава – постачальник послуг суспільству (охоронні функції та здатність держави робити щось для суспільства з меншими витратами). У цьому сенсі держава є постачальником послуг для суспільства).

На нашу думку, до цього переліку принципів слід додати ще один: державні менеджери (які спрямовують і контролюють діяльність уповноважених державою суб'єктів у сфері надання публічних послуг та визначають їх перелік).

Сутність адміністративної юстиції у її сучасному розумінні нерозривно пов'язана із філологічним тлумаченням складових цього феномену. Прикметник «адміністративна» (від лат. *administration* – «управління») означає певну належність до організаційної діяль-

ності у галузі управління, тоді як «юстиція» (лат. *justitia* – «справедливість») не що інше як правосуддя; система судових установ, їх діяльність із здійснення правосуддя. Тобто в буквальному розумінні «адміністративна юстиція» – це «правосуддя, яке відноситься до управління» [7].

Так, у літературі за юридичною природою та цільовим призначенням адміністративну юстицію розглядають у якості засобу: захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб від протиправних рішень, дій, бездіяльності суб'єктів владних повноважень; забезпечення верховенства права; забезпечення законності у сфері реалізації функцій виконавчої влади і місцевого самоврядування; судового контролю законності актів органів публічної влади; вирішення специфічних спорів адміністративного характеру між громадянами і органами, що реалізують публічно-владні повноваження [8, с. 24].

Вживання категорії «послуги» у сфері приватного регулювання і поява в українському законодавстві нового терміна «публічні послуги» зумовило виникнення такої проблеми, як їх розмежування та ступінь правомірності використання методів регулювання, що властиві одному правовому інституту при регламентації іншого. Зважаючи на це, деякі представники юридичної науки взагалі ставлять під сумнів саму можливість вживання категорії «послуги» щодо діяльності органів влади, які здійснюють владні повноваження [9, с. 109–114]. Крім цього, необхідно зазначити, що в нормативно-правових актах термін «послуга» використовується у таких словосполученнях як «адміністративна послуга», «державна послуга», «управлінська послуга», «муніципальна послуга», що, у свою чергу, призводить до неоднозначного розуміння.

Для впровадження у діяльність держави науково обґрунтованої теорії процесу надання послуг, необхідно керуватися єдиними теоретичними засадами у тому числі щодо розуміння понять, видів та ознак публічних послуг. Будь-яка послуга – це певна дія, яка здійснюється за зверненням конкретної особи, скерована на задоволення певних потреб цієї особи та призначена давати їй користь та допомогу. Термін «послуга» є історичним поняттям, яке досить динамічно розвивається у зв'язку

з постійною зміною та/або появою нових видів послуг, виникненням нових та розвитком наявних потреб суспільства.

Т. О. Гуржій, Т. О. Коломоець відносять суспільні відносини, що виникають у рамках надання адміністративних послуг, до предмету адміністративного права та вважають дану діяльність складником методу регулювання цієї галузі права [10, с. 23–24; 7, с. 11–13].

К. К. Афанасьєв визначає адміністративні послуги як публічні (тобто державні та муніципальні) послуги, що надаються органами виконавчої влади, виконавчими органами місцевого самоврядування й іншими уповноваженими суб'єктами, і надання яких пов'язане з реалізацією владних повноважень [10, с. 35]. Аналогічної позиції дотримується М. І. Ославський у навчальному посібнику «Виконавча влада в Україні: організаційно-правові засади» [11, с. 45]. За визначенням Є. О. Легези адміністративні послуги – це публічна владна діяльність публічної адміністрації, що відповідно до закону забезпечує юридичне оформлення умов реалізації фізичними і юридичними або іншими колективними особами прав, свобод і законних інтересів за їхньою заявою [12].

Доцільніше використовувати термін «публічні послуги», а не «адміністративні послуги». На її думку, публічні послуги – це послуги, що надаються фізичним та юридичним особам державними органами щодо реалізації прав, свобод та законних інтересів у публічній сфері [13].

Аналіз наукових публікацій дав змогу виділити такі ознаки послуг в адміністративних судах як елемент сервісної діяльності:

1. Безпосередня ініціатива (заява) фізичних та юридичних осіб. Публічні послуги надаються лише за безпосередньою ініціативою (заявою) фізичних та юридичних осіб, незалежно від самої форми заяви особи (усна чи письмова) та порядку її отримання органом влади. Немає значення, чи всі особи зобов'язані звертатися за конкретною публічною (адміністративною) послугою, як, наприклад, за отриманням загальногромадянського паспорта, чи лише окремі категорії суб'єктів права, як у випадку з отриманням будь-якої ліцензії [14].

2. Судові послуги надаються конкретним суб'єктом публічної адміністрації. За загальним правилом, за конкретною публічною послугою можна звернутися лише до певного (тільки одного) органу влади, визначеного законом, на відміну від інших видів звернень, які можуть бути розглянуті та вирішені більш широким колом суб'єктів [15].

3. Надання судових послуг здійснюється за процедурою та чітким адміністративним (публічним) регламентом. Для отримання судових послуг фізичним та юридичним особам необхідно виконати певні вимоги, визначені законом.

4. Результатом надання судової послуги є індивідуальний акт типової форми (рішення, реєстрація тощо).

5. Фінансування здійснюється за рахунок публічних коштів, тобто на рівні як держави, так і територіальної громади.

6. Відповідальність посадових і службових осіб за невиконання або неналежне виконання обов'язку за надання судових послуг [16].

Отже, під послугами в адміністративних судах як елемент сервісної діяльності слід розуміти врегульовану публічно-правовими нормами діяльність судових органів щодо задоволення публічного інтересу із розгляду заяви фізичної або юридичної особи про видачу відповідного адміністративного акту, спрямованого на забезпечення її прав і законних інтересів та/або на виконання особою визначених законом обов'язків шляхом фінансування за рахунок державного бюджету.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Авер'янов В. Вибрані наукові праці / Вибрані наукові праці. Київ: Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України. 2011.
2. Петовка В. Окремі проблеми визначення поняття «адміністративна послуга» та способи їх вирішення. *Публічне право*. 2013. 2 (10), С. 99–104.
3. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Офіц. вісн. України. 2010. № 72 /1. Ст. 2598.
4. Цюрупа М. Основи сучасної політології : підруч. [для студ. вищ. навч. закл. К. : Кондор, 2009. 354 с. URL.: http://libfree.com/176306041_politologiyagromadyanske_suspilstvo_pravova_derzhava.html.
5. Пасенюк О. М. Адміністративне судочинство України : підручник. К. : Юрінком Інтер, 2009. 672 с.
6. Адміністративна юстиція: європейський досвід і пропозиції для України. авт.-упоряд. І. Б. Коліушко, Р. О. Куйбіда. К. : Факт, 2003. 146 с.
7. Коломоєць Т.О. Управлінські послуги в контексті взаємовідносин особи й органів місцевої влади в Україні: концептуальний і нормативний аспекти. *Актуальні проблеми державного управління*. 2002. Вип. 7. С. 178–182.
8. Педько Ю. С. Становлення адміністративної юстиції в Україні : монографія. К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. 208 с.
9. Гаращук В. Управлінські послуги – новий інститут чи нова помилка? *Вісник АПРН України*. 2001. № 3. С. 109–114.
10. Гуржій Т. О. Адміністративне право України: навч. посіб. – К.: КНТ; Х.: Бурун і К, 2011. 680 с.
11. Афанасьєв К.К. Розвиток інституту адміністративних послуг, як умова побудови правової держави. *Юридична Україна*. 2011. № 3. С. 32–39.
12. Ославський М.І. Виконавча влада в Україні: організаційно-правові засади: навч. посіб. К.: Вид-во «Знання», 2009. 357 с.
13. Лєгеца Є. О. Теорія публічних послуг : адміністративно-правова складова. Монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. 452 с.
14. Leheza Ye., Filipenko T., Sokolenko O., Darahan V., Kucherenko O. (2020). Ensuring Human Rights in Ukraine: Problematic Issues and Ways of their Solution in the Social and Legal Sphere. *Cuestiones Políticas*. Vol. 37 №º 64 (enero-junio 2020). P. 123–136. DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.3764.10>
15. Leheza, Y., Dorokhina, Y., Shamara, O., Miroschnychenko, S., & Moroz, V. (2021). Citizens 'participation in the fight against criminal offences: political and legal aspects. *Cuestiones Políticas*, 39(69), 212–224. <https://doi.org/10.46398/cuestpol.3969.12>
16. Лєгеца Є. О.Адміністративні процедури у сфері нерухомого майна: державна реєстрація речових прав та особливості реалізації через електронні торги: Монографія. Дніпро: Видавничий дім «Гельветика», 2022.
17. Лєгеца Є.О. Адміністративні послуги, що надаються міліцією громадської безпеки: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 Дніпропетровськ, 2011. 263 с.